

אפשר לברר איסורו. רש"י מפרש דבעינן ב' חתיכות דרק אז אפשר לברר אחר אכילתו ועיקר אש"ת בא כדי להגן עליו מן הייסורים עד שיוודע לו, וזה יתכן רק בב' חתיכות, וכה"ג מיירי התורה שמביא אש"ת. וכ"כ רגמ"ה בפ"א, אבל בפ"ב כתב לפרש באופ"א, וכמו שביאר בדבריו בחידושים וביאורים (סי' ד' אות ב) דבעינן ב' חתיכות דרק אז היה אפשר לברר איסורו קודם אכילתו, ודין אש"ת בא לו מחמת זה שהיה לו לברר יותר, מה שקשה לעשות בחתיכה אחת, ולכן בב' חתיכות יש כאן עבירה יתירה שעבר ע"ז שלא בירר ולכן דווקא בב' חתיכות חייב בקרבן אש"ת. וכעיקר יסוד הזה מצינו גם בתוס' הרא"ש הוריות (ג, ב) דיסוד הבאת אש"ת בא מחמת זה שהיה לו לברר יותר לפני כן, ומה"ט ס"ל לרגמ"ה דזה יתכן יותר בב' חתיכות מחתיכה א'.

ובגמ' אמרו דנפק"מ מדין מצוות או מדין אפשר לברר בכזית ומחצה, ופירש"י דאפשר לברר ע"י המחצה אבל אין כאן מצוות דבעינן ב' שלימות. ורגמ"ה כתב לפרש להיפך דלמ"ד מצוות מספיק בב' חתיכות בעלמא, אבל למ"ד אפשר לברר איסורו בעינן חתיכה גדולה, דבחתיכה מועט עדיין קשה לו לברר, ע"ש. והרש"ש כתב דלול"ד הראשונים יל"פ דכזית ומחצה היינו שהיה רק חתיכה אחת אבל היה גדול כזית ומחצה ואכל רק כזית, דלמ"ד מצוות ליכא דאין כאן שתי חתיכות, אבל למ"ד אפשר לברר איסורו כאן אפשר לברר אפי' בחתיכה אחת במה שנשאר.

והנה, בתוס' יז, ב ד"ה מדסיפא הביאו דברי הגמ' כאן וכתבו דמבואר כאן בגמ' דלמ"ד איקבע איסורא ליכא בכזית ומחצה, ובאמת ליתא בגמ' לפנינו, אלא למ"ד מצוות ליכא, וכתב בברכת הזבח דבע"כ תוס' כתבו כן מדעת עצמם דלמ"ד איקבע איסורא נמי ליכא כיון דאין כאן ודאי חתיכת חלב שלם. אבל הרש"ש כתב להגיה בתוס' דצ"ל למ"ד מצוות ליכא, [וכבר כתב המהר"י קורקוס (שגגות ח, ב) דמסופק אם להגיה בדברי התוס'], וכע"ז הגיה בשטמ"ק בתוס' דכוונתם דלמ"ד אפשר לברר ליכא, והוא כפ' רגמ"ה דבעינן לברר דווקא בחתיכה גדולה. אבל כפשוטו רוב האחרונים נקטו דלתוס' בכזית ומחצה חסר בדין איקבע איסורא. וזה נפק"מ למעשה דכפשוטו קיי"ל דבעינן ב' חתיכות מטעם איקבע איסורא, ומה הדין בכזית ומחצה, ולתוס' פטור.

והנה, מכח זה תוס' הקשו על המשנה ברישא, דספק כשיעור אין כאן ב' חתיכות שלימות וק' למ"ד ב' חתיכות בעינן, וכתבו מה"ט לפרש מדין ס"ס, ע' להלן, אבל הרמב"ם (שגגות ח, ב) והחינוך (מצוה קכח) הביאו המשנה כפשטה ולא באופן ס"ס, וכן הוא פשוט דברי רש"י וכמו שהעיר הרש"ש כאן, ולפי"ז כתב הלח"מ (שם) דאין ראייה דמביאים אש"ת גם בס"ס, ע"ש. [וכאמור במנח"ח כתב דמסברא נראה כדברי התוס' וכן"ל]. ובע"כ מוכח ברמ' דלדינא דקיי"ל דבעינן ב' חתיכות מדין איקבע איסורא כמש"כ הרמ' שם, גם בכזית ומחצה מספיק לדין איקבע איסורא, דסו"ס יש כאן חלב לפנינו, אפי' אם יתכן דאין כאן שיעור שלם של חלב, וע' מהר"י קורקוס שכתב דלכאורה סברת הרמ' יל"פ כריו"ח דגם חצי שיעור אסור מה"ת וזה מספיק לאיקבע איסורא, אבל לר"ל ק' דאין כאן איסור חלב לפנינו, וע"ש מש"כ בדברי הרמ' בזה. ובמנח"ח (מצוה קכח אות ג) רק הביא דהרמ' ס"ל דמספיק אם אך יש מקצת חלב לפנינו וא"צ שיעור שלם ולא ביאור למה מספיק לדין איקבע איסורא.

והנה, תוס' עכ"פ הקשו דיש מ"ד עכ"פ דבעי ב' חתיכות שלימות וכמבואר בגמ' דודאי יש מ"ד כזה, וא"כ לדידיה איך נפרש בבא זו של המשנה דספק יש בו כשיעור, והלא א"כ אין כאן ב' חתיכות שלימות ובכזית ומחצה אינו מביא אש"ת. ומכח זה כתבו התוס' לחדש שהוא המשך הרישא של ב' חתיכות ורק הוא לא יודע אם אכל שיעור של חלב האסור. והגם שיש ס"ס, ספק אכל השומן, ואפי' את"ל אכל החלב ספק לא אכל כשיעור, אעפ"כ חייב אשם תלוי, והוא חידוש של תוס' דס"ס חייב אשם תלוי. והאחרונים [ע' שער המלך טו"מ (ט, יב) והו"ד במנח"ח (מצוה קכח אות ג) וכן בפני יהושע כתובות (קוטנר"א לדף יד, א) וקר"א יבמות פח, א ועוד], תמהו איך יתכן לחייבו באש"ת בס"ס, הלא מה"ת ס"ס לקולא, ע' קידושין עה, א.

ותי' בשער המלך וכ"כ בפנ"י שם דכאן בב' חתיכות איקבע איסורא, וזה כמו חזקת איסור, ובמקום חזקה לא אמרינן ס"ס לקולא, ולכן חייבים כאן באש"ת בס"ס. ומכח זה תמה על הפר"ח (יו"ד סי' קי כללי ס"ס סעיף טז) שמסיק לקולא דאפי' בחזקת איסור יש דין ס"ס לקולא, ודלא כט"ז (שם ס"ק טז) והלא בתוס' כאן מוכח להחמיר דאל"כ לא יתכן לחייבו אש"ת.

אבל במנח"ח שם (קכח אות ח) כתב דלכאורה אפי' בלי חזקת איסור י"ל דתוס' ס"ל דמאחר דבתורה מצינו חיוב אש"ת מספק, אז אמרינן דכל הספיקות נכללים בזה, ואפי' ס"ס, וכמו שמצינו בספק טומאה ברה"י דטמא דכתבו התוס' בב"ב (נה, ב) דאפי' הרבה ספיקות הוי בכלל ס"ס לטומאה, דכל ספק בכלל

וה"ה כאן באש"ת י"ל כן. ומסיק דדברי התוס' פשוטים [והיינו אפי' למש"כ לעיל דהרמ' מפרש לדינא המשנה כפשטה דלמ"ד איקבע איסורא מספיק בכזית ומחצה, מ"מ כתב דמודה לדין התוס', ודלא כלח"מ שכתב דלרמ' אין מקור לדין ס"ס באש"ת], וה"ה בעוד כמה ספיקות כגון ספק אם הוא גדול או ספק עבר עליו יוה"כ ונפטר מאשם תלוי.

אולם בעיקר דין התוס' כתב הקונטרס הספיקות במכתב להג"ר אפרים זלמן מרגליות, [ונדפס בקונטרס הספיקות השלם סוף כלל ד'] דנראה דגם תוס' מסכימים שאם יש ס"ס על חתיכה אם הוא חלב או שומן אז אמרינן דדין ס"ס להקל ועכשיו הוא חתיכה המותרת, וכל דברי התוס' רק בקיבוץ יחד שני ספיקות שונות, וכגון הכא שיש ספק אם זה חתיכה המותרת, ועוד ספק יש לו לעצמו אם הוא אכל כשיעור, ויש ס"ס כלפי חובת אש"ת אבל לא כלפי התערובת עצמו, וכה"ג חייב אש"ת גם בס"ס.

יח, א איקבע איסורא. בתוס' לעיל (יז, ב ד"ה מדסיפא) הקשו בדין המשנה דאם עשה מלאכה וא"י אם שבת או בחול מביא אשם תלוי הלא בעינן חתיכה משתי חתיכות, ואיפוא יש כאן שתי חתיכות במלאכה אחת. וכתבו דמשכח"ל אם עשה מלאכה בבין השמשות וג"ז בכלל ב' חתיכות שיש כאן יום ולילה, וכמו כן אפשר לברר איסורו לפי גודל זמן המלאכה. והוסיפו, דה"ה למ"ד איקבע איסורא י"ל דבין השמשות נקרא איקבע איסורא דמירי שעשה מלאכה במוצ"ש קרוב למוצ"ש, וזה ג"כ נקרא איקבע איסורא מצד האיסור של יום השבת.

וכתב הפר"ח (יו"ד סי' קי כללי ס"ס דרך ארוכה אות א) דמבואר בתוס' דרך ביה"ש של מוצ"ש נקרא איקבע איסורא מחמת המשך של כל היום, ולא בער"ש, והיינו דאחר השבת יש חזקת איסור של כל היום עד שיוודע שהוא לילה, ולכן נקרא איקבע איסורא מכה חזקת איסור של היום. והערל"נ ציין דמצינו כן לדינא במגן אברהם (או"ח סי' שמב סק"א) דקיי"ל דמותר לעשות שבות במקום מצוה היינו רק ער"ש ולא מוצ"ש, דכל היום אסור מספק ויש חזקת איסור ולא פקע הקדושה, והיינו דמוצ"ש חמור טפי.

אבל כבר דקדק הלח"מ (שגגות ח, ב) מלשון הרמ' שם שהביא המשנה כפשטה והגם שלא הזכיר בין השמשות מ"מ רק כה"ג יש איקבע איסורא, ולא חילק בין ער"ש למוצ"ש, משמע דגם ער"ש בכלל איקבע איסורא. וכן הוכיח הפר"ח מדברי רש"י בשבת (לה, ב) ור"ן ביומא (ב, ב) שגם ער"ש יש יום ולילה לפניו ומספיק לדין איקבע איסורא.

והנה, כתב הקה"י (כריתות סי' י) דמבואר בשאר ראשונים דפליגי על תוס' בשני דברים, חדא, בתוס' מבואר דבמוצ"ש יש חזקת איסור של היום, אבל הראשונים שכתבו דה"ה בער"ש בע"כ לא אמרינן חזקה כזו, דא"כ בער"ש יש חזקת היתר של יום ששי, ובע"כ ס"ל דליכא חזקה כזו כלל. וה"ט דהגם דמצינו חזקה כזו בראשונים, ע' תורא"ש הוריות (ד, א) מ"מ שא"ר חולקים דא"א להעמיד יום על החזקה מדין חזקה העשויה להשתנות (ע' ש"ש ש"ג דלכמה ראשונים אינו חזקה), ובפרט בזמן שכבר עשוי להשתנות, ע' קידושין עט, א, ועוד יש לדון דכאן הוי ספיקא דדינא, וכבר האריך בקונטרס הספיקות כלל ד' אות ד' מ כמה אחרונים דבספק בדין לא מעמידים דבר על חזקתו.

וכתב הקה"י עוד דאפי' לתוס' בע"כ לא הוי חזקה גמורה דאל"כ למה אינו חייב חטאת אלא מספיק לדין איקבע איסורא.

אבל חוץ מזה הרי מבואר דס"ל דגם ער"ש מספיק לדין איקבע איסורא, ויש להבין סברתם איפוא האיסור ודאי לפנינו. ומתחילה כתב הקה"י די"ל דס"ל דיש יום ולילה לפניו וא"י אם חלק זה לוקח מן היום או מן הלילה, וזה כאילו ב' חתיכות לפניו ולקח א' מהם וא"י איזה. אבל כתב דלכאורה כאן זמן של ביה"ש הוא זמן לעצמו, ואינו שייך ליום או ללילה, וא"כ הוי כמו ג' חתיכות, א' ודאי אסור א' ודאי מותר ובאמצע חתיכת ספק ואין כאן איקבע איסורא.

ולכן פי' באופ"א, דכל ביה"ש הוא אותו ספק, והרי כל יום יש לו שני ביה"ש ואותו זמן הוא או שבת לפני שבת או לאחר שבת ושפיר הוי ודאי איסור לפנינו וא"י איזה מהם של ער"ש או של מוצ"ש ושניהם איקבע איסורא, על זמן זה המדויק.

ת"ר היו לפניו שתי חתיכות וכו' ורבי מחייב. ופירש"י דמספיק בחתיכה אחת, אבל רגמ"ה ושטמ"ק לעיל (יז, ב השמטות אות ג) כתבו דרבי ס"ל דבעינן ב' חתיכות מדין איקבע איסורא, ולכן חייב כאן דמספיק לאקבע איסורא כגמ' לעיל בר"נ. וכ"כ בכס"מ (שגגות ח, ד) בב' דעת הרמ' שפסק טעם של אקבע איסורא שפסק כרבי, ומ"מ תמה למה פסק כר"נ יותר מרבא ור"ז, וע' לה"מ ותו"ט דסתם משנה דחייב כרבי כה"ג, ובע"כ מטעם אקבע איסורא. ועוד דנו אם ר"נ הוא בתרא יותר מרבה וכו'. עוד ציינו דמקור הרמ' מכתובות כב, ב או ממשנה בהוריות (ג, ב), ע' מהרי"ט (ח"ב יו"ד ס"א) ומנח"ח (מצוה קכ אות ט), ועוד.

ובסיפא תנן אכל הראשונה בשוגג והשנייה במזיד חייב, אבל להיפך פטור. ופירש"י דבשנייה אם היה יודע שהוא ספק פטור, והוא כמו שפירש"י לעיל דאם יודע שהוא ספק הוי בכלל מזיד או מדין אינו שב מידעתו ואינו חייב אש"ת.

ומכאן תמה הער"ל על תלמידי רבינו יונה בשטמ"ק כתובות (כב, ב) דאפי' יודע שהוא ספק חייב ונסתר לכאורה מהברייתא. ובשו"ת דעת מרדכי (ח"א סי' א) כתב דבע"כ צ"ל לדידהו דמזיד היינו מזיד ממש ואפי' לתלמידי רבינו יונה אם הוא מזיד ממש אינו חייב אש"ת אם נודע לו שהוא ספק, וכל סברתם רק אם אכל שידע שהוא ספק, אבל אם חשב שהוא ודאי חלב ואכלו, ושוב נודע שהוא ספק אינו מביא אש"ת דהוי בכלל מזיד וכן אינו שב מידעתו, וע' אור שמח (שגגות ב, ב), ובאחיעזר (ח"ד סי' נז) כתב דהוא פ' דחוק דכפשוטו מזיד היינו מזיד על הספק.

והנה, ברמב"ם (שגגות ח, ד) כתב שאם איש אחד אכל שתי החתיכות בשוגג מביא חטאת דמנ"פ אכל חלב. וע' קרי"ס דזהו הגי' בברייתא כאן, ולפנינו מגומגם וחזר בבא זו.

ובאור שמח (שגגות ב, ב) הקשה למה רק אכלן בשוגג חייב, גם אם אכלן במזיד חייב חטאת, דמזיד היינו אכילה מספק ולמה אינו מביא חטאת. ומפורש בירושלמי תרומות (פ"ו ה"א) שאם הזיד על השוגג מביא קרבן על הודאי דלגבי מזיד הוא שב מידעתו. וכתב האו"ש דמוכח כאן בגמ' חידוש דלא כירושלמי אלא אפי' מזיד מספק ונודע לו אינו מביא חטאת דהוי בכלל מזיד ואינו שב מידעתו כיון שעבר על הספק.

נמצא ב' נידונים במי שידע שהוא ספק ואכלו, כפשוטו מבואר כאן דפטור מאש"ת, ותלמידי רבינו יונה ס"ל דחייב ובע"כ הוי מזיד גמור כאן. ושנית מבואר כאן בגמ' דלא רק מאש"ת פטור אלא אפי' נודע לו אח"כ אינו מביא חטאת, ודלא כירושלמי.

ע"ב

מביא אש"ת ומתני. והגם דר"א מביא אש"ת בלי תנאי, ע' יעב"ץ, כאן מצריכים אותו להתנות כדי להודיע דאינו ודאי דהראשון אכל חלב. והנה, בעיקר שיטת ר"א ע' להלן בפרק בתרא, וכתב התבוא"ש (סי' ה סק"ח) דלר"א צריך להביא עמו נסכים, הגם דאין נסכים בקרבנות חובה, מ"מ כאן אשם הזה בא בנדבה וטעון נסכים. והקשה במשכנ"י ס"א א"כ איך מתנה כאן הלא אם חייב אש"ת אינו מביא נסכים, ונדבה מביא נסכים. ובבן אריה הקשה דמה איכפת לן הלא גם נסכים יכול להביא ולהתנות, דמביא מנחת נסכים כל יום, ע' זבחים פד, א. ובספרו קהלת יעקב (סו"ס סי' יד) ביאר דכוונתו דא"א להתנות דנסכי נדבה מזלפן ע"ג האישים ואילו של חובה הוא לספלים, ע' תוס' קידושין (נה, ב).

שיטת ריב"ז ור"א ור"ש וכו'. נחלקו הראשונים בבי' סברתם, והוא מחלוקת רש"י ותוס', דרש"י להלן כתב על הברייתא ביו"כ אכל ושתה וכו' ות' בגמ' דלעולם ידיע"ס לרבי מחלקת, והברייתא לרבנן דלית להו ידיע"ס מחלקת לחטאות. ופירש"י שם דהיינו רבנן ריב"ז ור"א וכו'. וכתב השפת אמת דמבואר ברש"י דיסוד הדרשה כאן שגגתו אשר שגג הוא רק גילוי דספק ידיעה לא מספיק וממילא חייב אחת דיש רק שגגה אחת, וממילא ה"ה לחטאות אינו מחלקת. והוסיף המרחשת (ח"א סי' יג אות א בסופו) דמבואר בגמ' להלן דכל מקור של ידיעת ספק רק מפרשת אשם תלוי וכמו שפירש"י בקושיית הגמ' להלן דלר"ל למה לא אמר רבי להיפך דחטאת נלמד מאשם, דכל מקור לידיעת ספק מאשם. וממילא לדידהו דליכא דין ידיע"ס באשם ה"ה לחטאות ליכא.

אבל תוס' בשבועות (יט, ב) כתבו דגם הם מודו לחטאות ידיע"ס מחלקת, ורק באש"ת יש גזה"כ דאפי' אם הוי ב' העלמות חייב א'. והוא כעין דין הגמ' לעיל בפר"ב דמביא קרבן א' על עבירות הרבה, ע"ש. [וע' מראה כהן למה באמת לא נכלל שם דהמשנה שם בשיטת ר"י בר"י כמבואר לעיל].

וכן דקדק במשמרות כהונה מתוס' לפנינו (ד"ה והתניא) דס"ל דגם לר"י ידיע"ס מחלקת לחטאות. וע"ש שביאר דנחלקו בזה בכס"מ ומשנה למלך (שגגות ו, יב) בפלוגתא זו אם הנידון של רבנן כאן הוא רק באשם או אפי' בחטאות.

והנה, מבואר בכל סוגיין דנידון של ידיעת ספק הוא נידון כללי בדין ידיעה, ול"ד בחטאות ואשמות, ה"ה להלן לגבי דין העלמה וידיעה בטומאת מקדש תלוי בזה, והתם חילקו דריו"ח מודה מגזה"כ, ע"ש, והיינו דהוי דין ידיעה גמורה וממילא חייב ב' חטאות ג"כ דמספיק בידיעה כזו דהוי ב' העלמות וב' שגגות. אבל האחרונים האריכו, ע' מרחשת (ח"א סי' יג) וכן באור שמח (שגגות ב, ב), ובחי' רמ"ש (שבועות יט, ב) דבירושלמי (שבועות פ"ב ה"א) מבואר הבנה אחרת לגמרי, דהתם מבואר דאפי' לר"ל ידיעת ספק מחלקת לחטאות היינו רק בסתם בנ"א דיש לו חובת אש"ת, אבל בכהן משיח דמבואר בהוריות (ז, א) דאינו מביא אש"ת א"כ ה"ה אין ידיע"ס שלו מחלקת. והיינו דאינו דין מצד ידיעה, אלא מאחר דבפועל חייב אש"ת אמרינן ידיעתו נחשב בתורה מספיק לחייבו אש"ת אז יש לחלק לחטאות, ואינו נידון בדין

ידיעה, אלא בעינן בפועל שיחייב באש"ת וזה גופא מה שנותן לו חשיבות של ידיעה, והוא הבנה אחרת לגמרי מסוגיית הבבלי.

אלא מעתה אכל חלב וכו'. ופירש"י דגם לגבי חטאת הוי כידיע"ס בינתיים מכח יוה"כ. והוא חידוש דיוה"כ דפוטר מאש"ת היינו כאילו הוי ידיעה בינתיים. אבל תוס' פי' דהוא רק טענה על ההכרח מהברייתא דאשם תלוי בחטאת, וכאן מבואר דשייך ב' אשמות ולא ב' חטאות. וביאר בחי' הגרי"פ על הרס"ג (ח"ג עונשין עמוד מד, ב) דתוס' מיאנו בפירש"י דמהיכ"ת יוה"כ הוי כידיעה אפשר הוי רק כפרה על אש"ת. אולם כבר העיר בערל"נ דבהמשך הגמ' גם תוס' מודו לרש"י בע"כ דיוה"כ הוי כידיעה מקושיית הגמ' שם מאכל ושתה וכו' ושם אינו טענה על הברייתא שיש חילוק בין אשמות לחטאות, ותמה הערל"נ דא"כ למה מיאנו כאן מפירש"י. ועכ"פ מבואר בגמ' כאן חידוש דיוה"כ הוי נמי ידיעת ספק. אולם באמת מבואר בגמ' להלן עוד יותר דיוה"כ תחלק גם במעילות, והרי במעילות לרבנן להלן (כב, א) אין אש"ת, ותמהו שם הערל"נ ואור שמח (שגגות ב, ב) מהיכ"ת לומר דיוה"כ הוי כידיע"ס גם למעילה, והלא אי"כ ידיעה כלל, אלא זה דמכפר על אש"ת הוי ידיע"ס ואפשר רק לדיני אש"ת, וממילא לחטאות, אבל בכלל לשאר דיני התורה מחודש טפי לדון שיש דין ידיע"ס של יוה"כ.

תוד"ה הא. הקשו למה איירי בחלב ולא באכילת היתר. ותי' דהיתר תלוי בכותבת. ובערל"נ כאן בוש"ת שלו בנין ציון (ח"א סי' לד) יצא לידון בדבר החדש דהיתר לא יתכן דאם אכל כותבת כבר אינו מעונה ועיקר הלאו ודין יוה"כ תענו את נפשותיכם וא"כ מותר לו להמשיך, ולכן איירי באכילת איסור. וכתב דסו"ס א"א לדון כן לדינא דתוס' לא כתבו כן, ובע"כ ס"ל דחייב דסו"ס יש דין כל רגע ולא בכללות בכל היום. וכן הביא בביה"ל (תריח) לדינא מבנין ציון. וכבר הביאו ע' הגהות לחם הפנים על קיצור שו"ע (סי' קלג) דמפורש ברשב"א בקידושין כא, א דאם אחזו בולמוס מותר לו לאכול, ומיד אח"כ חוזר לאיסורו הראשון, ומפורש כתוס' כאן ודלא כערל"נ.

אש"ת בחוץ רמב"ם וראב"ד מעשה הקרבנות פי"ח ה"י וחי' הגר"ח על הרמב"ם שם בגדר קרבן אשם תלוי אם הוא ודאי לשיטת רבנן להלן כג, ב.

יח, ב

{האם אשם תלוי של ר' אליעזר חייב בנסכים}
מביא אש"ת ומתני. והגם דר"א מביא אש"ת בלי תנאי, ע' יעב"ץ, כאן מצריכים אותו להתנות כדי להודיע דאינו ודאי דהראשון אכל חלב. והנה, בעיקר שיטת ר"א ע' להלן בפרק בתרא, וכתב התבוא"ש (סי' ה סק"ח) דלר"א צריך להביא עמו נסכים, הגם דאין נסכים בקרבנות חובה, מ"מ כאן אשם הזה בא בנדבה וטעון נסכים. והקשה במשכנ"י ס"א א"כ איך מתנה כאן הלא אם חייב אש"ת אינו מביא נסכים, ונדבה מביא נסכים. ובבן אריה הקשה דמה איכפת לן הלא גם נסכים יכול להביא ולהתנות, דמביא מנחת נסכים כל יום, ע' זבחים פד, א. ובספרו קהלת יעקב (סו"ס סי' יד) ביאר דכוונתו דא"א להתנות דנסכי נדבה מזלפן ע"ג האישים ואילו של חובה הוא לספלים, ע' תוס' קידושין (נה, ב).

{גדר דין ידיעת ספק של יוה"כ}
אלא מעתה אכל חלב וכו'. ופירש"י דגם לגבי חטאת הוי כידיע"ס בינתיים מכח יוה"כ. והוא חידוש דיוה"כ דפטר מאש"ת היינו כאילו הוי ידיעה בינתיים. אבל תוס' פי' דהוא רק טענה על ההכרח מהברייתא דאשם תלוי בחטאת, וכאן מבואר דשייך ב' אשמות ולא ב' חטאות. וביאר בחי' הגרי"פ על הרס"ג (ח"ג עונשין עמוד מד, ב) דתוס' מביא בפירש"י דמהיכ"ת יוה"כ הוי כידיעה אפשר הוי רק כפרה על אש"ת. אולם כבר העיר בערל"נ דבהמשך הגמ' גם תוס' מודו לרש"י בע"כ דיוה"כ הוי כידיעה מקושיית הגמ' שם מאכל ושתה וכו' ושם אינו טענה על הברייתא שיש חילוק בין אשמות לחטאות, ותמה הערל"נ דא"כ למה מביאנו כאן מפירש"י. ועכ"פ מבואר בגמ' כאן חידוש דיוה"כ הוי נמי ידיעת ספק. אולם באמת מבואר בגמ' להלן עוד יותר דיוה"כ תחלק גם במעילות, והרי במעילות לרבנן להלן (כב, א) אין אש"ת, ותמהו שם הערל"נ ואור שמח (שגגות ב, ב) מהיכ"ת לומר דיוה"כ הוי כידיע"ס גם למעילה, והלא אי"כ ידיעה כלל, אלא זה דמכפר על אש"ת הוי ידיע"ס ואפשר רק לדיני אש"ת, וממילא לחטאות, אבל בכלל לשאר דיני התורה מחודש טפי לדון שיש דין ידיע"ס של יוה"כ.

לגבי זמן כפרת יוה"כ ע' להלן בפרק בתרא עוד, וכאן מבואר בגמ' דאביי ס"ל דאפשר הכפרה של יוה"כ רק מאורתא. ובגמ' דחו דמפורש בברייתא דכל רגע של יוה"כ מכפר שכל היום מכפר. ומכאן תמהו האחרונים בתוס' שבועות (יג, א) שהביאו מתוספתא ביומא (פ"ד הט"ו) חומר בשעיר מיו"כ, דשעיר מכפר מיד, ויו"כ אינו מכפר אלא עד שחשכה. [וע' מג"א (תרכג) דמה"ט מתפללים נעילה עד חשכה דאז עיקר כפרת יו"כ, והלא מפורש כאן בגמ' דכל היום מכפר, וכל רגע ורגע ומה"ט יו"כ מחלק לחטאות, וכן הקשה הרש"ש בשבועות שם, והאריך בזה בגבורת ארי (יומא פה, ב).
וכבר ציינו דבירושלמי בשבועות (פ"א ה"ו) מצינו מחלוקת מפורשת בזה בין ר' זירא ור' חנניה, דר"ז ס"ל דיו"כ מכפר כל שהוא כל שהוא, ור"ח רק בסוף. ומפורש שם דנפק"מ מת באמצע יו"כ, ושם הביאו ראייה מתוספתא הנ"ל של התוס' דאינו מכפר אלא בסוף היום, וע"ש בדיחוי הראיה של הברייתא, ועכ"פ נחלקו בזה בגמ', וכאן בגמ' הוי כשיטת ר' זירא דמכפר בכל רגע ורגע.
וכתב בחזו"א (ליקוטים חו"מ סי' כד שבועות יג, א תוד"ה דעבד) דאפשר זהו המחלוקת כאן בין ב' הלשוניות, דלשון ראשון כל השו"ט רק לגבי אחר יו"כ דביו"כ עצמו ס"ל דרק סוף היום מכפר, וללשנ"ב כל רגע מכפר וזהו השו"ט בגמ'.

מעילה. ב' תירוצים או דאינו מכפר על ממונא, או דאינו מכפר על חצי שיעור. ובתי' א' כתב רגמ"ה דכיון שחייב קרן וחומש ממילא הוי בכלל איסור ממון ולא מכפר. והוא כעין סברת הגמ' להלן (כו, א) דיו"כ אינו מכפר על חייבי חטאות ואשמות ודאות שהוא דבר של ממון, ופירש"י שם דחייב ממון לגבוה, ובתשלומי ממון ליכא כפרה.

והנה, ידוע בעולם חקירה האחרונים בגדר איסור מעילה, האם הוא איסור נהנה מן ההקדש, או הוא דין גזל, וכמו שיש איסור ופרשת גזל מהדיוט כן פרשת מעילה הוא דין גזלה מן ההקדש. ע' חי' הגר"ח על

הרמ' (מעילה ח, א) וקובץ הערות (יבמות סי' נב) וכבר חילק הנתיבות (סי' כח סק"ב) לחלק בין מעילה של קדוה"ג למעילה של בדק הבית ודברנו ע"ז לעיל בתו"י יג, ב.
וכתב בעין יצחק (קמא יו"ד סי' יד אות יח) בשם בנו הוכחה מכאן דמעילה הוי גזל ולכן נקרא איסור ממון ואין כפרה של יו"כ, וכן הוכיח בקובץ הערות שם (וכן בקוב"ש פסחים אות קח). ושוב דחה בעין יצחק תנינא (אבהע"ז סי' פא אות ב' במכתב מבנו) דאין ראייה מכאן דיל"פ כנ"ל דהקרבן מעילה הוא חוב ממון כמו קרבן חטאת ואשם.

בתי' ב' דאין יו"כ מכפר על חצי שיעור. מכאן כתב המשנה למלך (שגגות ג, ט) דאין יו"כ מכפר על חצי שיעור, וא"כ אכל לפני סוף יו"כ חצי שיעור ועוד חצי שיעור אחר יו"כ, הגם דיו"כ ידיעת ספק ויש ידיעה לחצי שיעור, מ"מ כאן חייב, דאין יו"כ מכפר על חצי שיעור. ונתקשה בטעם הדבר למה חמור יותר משיעור שלם. והאחרונים האריכו הרבה למה גרע איסור חצי שיעור משיעור שלם, ע' מצפה איתן חולין לג, א, קוב"ש פסחים אות קח, ועוד.

ובערל"נ כתב דאדרבה אינו מחמת חומרו אלא דאין כאן עבירה עדיין, ולכן לא שייך כפרה. ובנחלת עזריאל שבועות יג, א כתב כן ורק הוסיף דתלוי בריו"ח ור"ל, ולריו"ח דחצי שיעור אסור מה"ת באמת יש כפרה של יו"כ. ובכתר ישועה כאן תמה סו"ס גם לר"ל יש איסור מדרבנן, ולמה אין כפרה על איסור זו. וכתב לדון דכאן בשוגג ליכא כלל איסור דרבנן בשוגג כמש"כ הנתיבות (סי' רלד סק"ג).
אבל בושב הכהן כתב דכל סברת הגמ' כאן רק לגבי דין מעילה דבפרשת מעילה אין איסור חצי שיעור, כמבואר בכס"מ מעילה (פ"ב הט"ז), וכמבואר ברשב"א בגיטין (יב, ב), ולכן ליכא איסור כלל, אבל בעלמא ודאי יש כפרה על חצי שיעור ג"כ.

ובעמק ברכה (יו"כ אות ו) כתב לדון עוד, דאה"נ אם נשאר איסור חצי שיעור יש כפרה של יו"כ, אבל אם אכל אח"כ והשלים השיעור הרי עכשיו נשתנה האיסור דכולו איסור שלם ול"ש א"כ כפרת יו"כ, דבשעתו היה איסור אחר של חצי שיעור, אבל אם נשאר חצי י"ל דלעולם מכפר.
ולמעשה בגמ' כאן אי' כן למ"ד ידיעת ספק מחלקת, אבל קיי"ל דאין ידיעת ספק מחלקת, מ"מ כתב המשנה למלך (שגגות יב, א) דדינא הוא למעשה לכו"ע. ובושב הכהן הקשה א"כ למה לא הביאו הרמ' דאינו מכפר על ממון או על חצי שיעור.